

AT. J. S. 1763. 9-16
HISTORISK och PHYSICO-OECONOMISK

Beskrifning

Öfver

BERGQUARA BODS
i Småland /

Med Wederbörandes Bifall /

Under

Kongl. Oeconom. DIRECTEUR, Chemie PROFESSORENS och Aca-
demie BIBLIOTHECARIENS samt Ledamotens af Kongl.
Svenska Wetenskaps Academien

Herr **PEHR ADRIAN**
GADDS

Inseende,

Såsom et Academiskt Snille=prof

Utgifwen och försvarad

af

JOHAN LINDWALL, Bengtsson.

Smålänninge.

I Åbo Academiens Öfre Lärosal /

den 18 Maji, för midd. 1763.

U B D /

Tryckt hos JOHAN CHRISTOPHER FRENCKELL.

KONGL. MAJ:TS
TRO-MAN och GENERAL MAJOR
SAMT RIDDARE och COMMENDEUR AF KONGL. MAJ:TS
SVERDS-ORDEN

HÖGVÄLBORNE BARON

H_{R.} CARL VON OTTER

NÅDIGE HERRE.

KANSELLIS-
KURJASTO

Ehuru stort värde Manna-vett och Manna-mod äga,
blifver dock deras glans och lyfter anfenligen för-
högd, då de af en rätt mennisko-kärlek beledsagas.
Så mångfaldiga och berömliga de prof äro, som HÖG-
VÄLBORNE HERR GENERALEN och RIDDAREN
ådagalagt, af de förra, så otaliga och oräkneliga finnes
äfven de sednare. Hafver Fäderneslandet i allmänhet
många ordfaker, at uti EDER, NÅDIGE HERRE, älska
och vörda den, som för des säkerhet haft lif och blod
osparadt, när det gullit, och aldrig fält modet, när faran
vist sin bistra upsyn, i de äfventyrligaste bardlekar, så
hafva många enskilda menniskor äfven nog skäl at
yörda och prisa NÅDIGE HERR GENERALENS och
RIDDARENS öma och kärleksfulla hjertelag, som al-
tid fins benågit at hägna och hugna alt hvad sig om et
stådat vett och san dygd beflitar. Jag har tagit mig
före, at uti detta ringa snille-prof beskrifva en Ägen-
dom, som nu för tiden innehafves utaf EDER, NÅDI-
GE HERRE. At tillägna det i djupaste vördnad NÅDI-
GE

GE HERR GENERALEN och RIDDAREN, därtill har jag också så mycket mera fullkomlig anledning, som mig äfven härigenom gifves et angenämt tilfälle at aflämna et ringa vedermåle af den ödmjukaste och outhörliga tacksamhet, hvaraf mit hjerta är upfyllt, för den itora nåd och de oräkneliga välgjeringar, som NÅDIGE HERR GENERALEN och RIDDAREN låtit både min saliga Fader i lifstiden, min kära Moder efter hans död, och mig beständigt vederfaras. I, NÅDIGE HERRE, hafven brutit ånkone af EDERT bröd, hugnat henne med lifstids underhåll och ömhjertad vårdat den faderlösa, samt fatt mig i stånd at välja det lefnadsfätt, som jag hittils följt, och hådanefter med Guds hjälp! i bok-slögd fullfölja tänker. Förlåt NÅDIGE HERRE, at jag är så driftig och med EDERT vårda NAMN pryder denna min Akademiska förstling, och tillåt, at jag framgent må få glädja mig af den nåd, som hittils varit min förnämligsta upkomst.

Den Högste GUDEN bekröne NÅDIGE HERR GENERALEN och RIDDAREN med all andelig och lekamlig välsignelse, samt gjöre DES vandel mångårig, fäll och glädjefull. Jag framhårdar med djupaste vördnad til mitt yttersta

HÖGVÅLBORNE HERR BARONS, GENERAL
MAJORENS, RIDDARENS och COMMEN-
DEURENS

ödmjukaste tjenare

JOHAN LINDWALL Bengtsfont.

KONGL. Maj:ts
TRO-MAN och CAMMARHERRE,
GREFVE til SäfSTAOLM,
HÖGVÄLBORNE HERR E

HERR GUSTAF
BONDE,

NÅDIGE HERRE.

Stor nåd och mycken ynnest fordra vördsam
Årkänsla och beständig tacksamhet. NÅDIGE
HERR GREFVEN har behagat öfverhopa min sa-
lige Fader med så många vedermålen af nåd
och välgjerningar, at jag vore den otacksamma-
ste ibland menniskor, om jag, så länge jag lefver,
ej skulle hafva dem i vördsammaste minne. När-
lagde Academiska arbete är mitt första snille-prof,
och innehåller en Physico-Oeconomisk beskrifning
öfver den ägendom, som genom NÅDIGE HERR
GREFVENS kloka anstalter redan til en del fick
årfara de förbättringar, som sedermera genom Des
når-

närvarande Högstörnåma Ägare hunnit til des
högd. Jag utber mig altfå i djupaste ödmjukhet
friheten, at få nyttja detta tillfälle, at offentligent
betyga hvad verkan NÅDIGE HERR GREFVENS
vålgjerningar beständigt haft och hafva på mitt tack-
famma och vördnadsfulla hjerta. Den högstbeüt-
na GUDEN välsigne NÅDIGE HERR GREFVEN
med så många nögdade tider och glada dagar, som
jag af innersta hjerta det önskar.

NÅDIGE HERR GREFVEN täcktes framgjent,
som hårtils, hugna mig med des Nåd och Höga
Ynnest, samt at beständigt få vara innesluten uti
DES vanliga hågn och Nådigste åtanka; mig är
däremot en glädjefull skyldighet at til mitt yttersta
med djupaste vördnad framhårda

HÖGVÅLBORNE HERR CAMMARHER- RENS och GREFVENS

ödmjukaste tjenare
JOHAN LINDWALL Bengtsson.

VIRO

MAXIME VENERANDO atque CELEBERRIMO DOMINO

DOCT. JOH. TILLANDER

Ante hac S. S. Theol. PROFESSOR ad Acad. Aboëns., jam vero
Dioeceseos Wexionensis ARCHI-PRÆPOSITO Gravissimo.

MÆCENATI OPTIMO.

Diu multumque, MÆCENAS OPTIME, mecum repu-
ravi, quò potissimum modo gratam maximorum &
plurimorum, quæ in me contulisti, beneficiorum re-
colerem memoriam. Nec parum adfuit, quin ea tacita potius
veneratione obticere, quam incomta oratione celebrare decer-
nerem. Ex quo ad hanc bonæ mentis bonarum artium officinam
mihi accedere contigit, tantum TUO Patrocinio, MÆ-
CENAS OPTIME, deberi cœpi, ut TUORUM erga me me-
ritorum vix numerum inire, ne dum singula, quo decet modo,
deprædicare valeam. Ne tamen ingratus vivam moriarque
has tenuissimas primitias Academicas TIBI, MÆCENAS O-
PTIME offerre sustineo, non ut redhostimentum singularis
TUI FAVORIS, sed ut merum essent signum animi mei gra-
tissimi, meque nunquam destitutum esse, pro TUA & NOBI-
LISSIMÆ TUÆ FAMILIÆ perenni felicitate vota nuncu-
pare ardentissima. FAXIT DEUS O. M., ut quam diutis-
sime in TE OPTIMUM venerare liceat MÆCENATEM,
quo non minori favore me ad solum natale aliquando redeun-
tem recipias & tuearis quam huc advenientem excepisti & fo-
visti! Ad extremum vitæ haticum permanfarus

MAXIME REVERENDI atque AMPLISSIMI
NOMINIS TUI

cultor devotissimus

JOH. LINDWALL Bened. Fil.

HÄRADSHÖFDINGEN

ÖFVER ÖSTRA OCH VÄSTRA GÖINGE HÄRADENS LÄGSAGU
HÖGVÄLBORNE BARON

HERR **SALOM. VON OTTER.**

NÅDIGE HERRE.

Såsom hög födfele och flera dygder åstadkomma en dubbel högaktning hos allmänheten, så hafva ock de många välgjeringar, hvarmed HERR BARON alltid behagat hugna mig, varit af mig ansedde til dubbelt värde.

Igenom så höga egenskaper uprefe NÅDIGE HERR BARON sig en dubbel Årestod.

Til et ringa bevis af min vördfammasse tacksamhet, för de många vedermälen af vördad ynnest NÅDIGE HERR BARON mig bevisst, har jag härmed den äran at i ödmjukhet tilägna NÅDIGE HERR BARON detta ringa arbete, med innerlig och hjertelig önskan, at den Högste i alla tider täckes bekröna NÅDIGE HERR BARON med et rikt mått af både andelig och lekamlig välsignelse. Framhärdat med djupaste vördnad til mitt yttersta

HÖGVÄLBORNE HERR BARONS och HÄRADS-
HÖFDINGENS

ödmjuka tjenare

JOH. LINDWALL Bengtsöft.

Dygdäbla MÄTRONAN
MARIA LINDWALL,
Född BIÖRKEGREEN.

Min Huldaste Moder.

Den ömhet, som en huld Moder visar emot et kärt barn, kan wäl til någon del årkännas, men aldrig tilfölest af tjenas. Hvad mig angår, så har jag af Eder, min Huldaste Moder, alltid på et så ömt och hult sätt blifwit wärdad, at J håldre hafwen sself lidit brist, än J kunnat tänka, at något, som stått i Er förmåga, skulle mig fattas. Jag gläder mig altså innerligen deröfwer, at jag nu, då jag utgifwer detta mitt första Smälte-pros, får tilägna det en så god och öm Moder, såsom et tecken til den barnsliga wördnad, som lågar i mitt hierta, så ofta jag tänker uti desse af lägsne orter på et så kärt Namn och Eder Person. Gud den Högste, som är Ankors hågn och Faderlösas wård, wälsigne Eder, min Hulta Moder, med alt det goda, som en lydig son kan önska en dygdig Moder, och det så wisst, som det är mig en glädje, at til grafwen förblifwa med all barnslig undergifwenhet

Min Huldaste Moders

ödmjuklydigste son
JOHAN LINDWALL Bengtsson.

§. 1.

Om Bergquara Sätessgårds Rymd, Ramn, Uppkomst, Oden och annat rörande des Historie.

Bergquara Sätessgård och Gods / belägen i Småland, Kronobergs Län, Kinnevalds Härad och Bergunda Soehn, är den förnämsta och största i denna Province; Stamsgodset består af fem hela Hemman eller Mantal, förutan fringsliggande Strögods, hvilka utgör tiugu nijo mantal, samt är, så när som på 3:ne gårdar, hela Bergunda Soehn denne Sätessgård tillhörig. Detta Stamsgodset Bergquara är $\frac{2}{3}$ mil aflägsset ifrån Wexjö. t W. S. W. Åt öster wetter gården til Bergunda, åt söder til Marklunda, åt väster til Ålfr och åt norr til Dwällebergs och Råppes ågor, samt utgör des enskilda utmark och parker i omkrets ungefärligen 2 Mil.

Hvad denne Ortens Longitude och Latitude beträffar, så kan den anses vara lika med den nära intill belägna Wexjö Stads, och hvarom of benåget underrättat Herr Hof- Secreteraren och Mathem. Lektoren Jonas Hjelm, at han i anledning af en Månans förmodelse år 1761 uttrönt, det Longituden är 51 tids minuter och emellan 20 och 30 tids secunder öster om Parisiska Meridianen, och at således Longituden blir i det närmaste $12^{\circ} - 52'$ öster om samma meridian. Latituden är funnen vara $56^{\circ} - 54'$.

Detta Gods tyckes ägt et och samma namn ifrån uråldriga tider, vanset til skrifvättet det varit olika; så finnes af gamla häfdahandlingar at det blifvit kallat Bergwet (a) Berghwara, (b) Barquits, (c) Berquara, (d). Namnets ursprung härleda några af orden Berg och Wara; emedan gården i fordua tider låg eller war emellan sjön och berget; men mera sannolikhet tyckes häruti winnas, om, efter vår allmänt wördade Antiquarii Herr Cancellie-Rådet Scarins tanka, Detta namn anses härstamma af Berg och Wahra, Bergwård; emedan fordomtinnan det war mycket i bruk, at på högder och berg hålla wård och wakt, til bewakande af allmänhetens säkerhet, samt itändes uppå dem de så kallade Böteldar, om någon fara war på färde.

Hwilken som denna Sättesgårds anläggare varit, kan man ej med wiskhet säga; dock tyckes Gunnar Gröpe, som 1016 varit ägare af de Småländska Godsen, denna gård anlagt; to dels anses Bergquara Gods af allom för det äldsta, dels påstås det at någon af Trollarnas försåder den anlagt; altså tyckes Gunnar Gröpe, såsom Stamsfar til Trolle-ätten, och varit den samma. (e)

Haerved Trolle, som war den siette i nedstigande linien, hwilken först uptog Trolle-namnet och wapnet, är här efter märkwärdig, samt tyckes efter honom, at Birger Trolle denne egendom ägt och bebodt. (f) Arvid Birgerfson Trolle

håll

Hålles före af de måsta at hafwa varit den, som å upp up-
 bygt denna Gårdens Stenhus: uppå gamla dörrar finnes och
 ännu, så Hans, som des Fru Magdalena Gyllenhjelmis wa-
 pen ingrafne. Denne Trolle skref sig til Riddare, af Bergquara,
 som kan ses på underskriften af Calmare recesser år 1483; han kallad
 äfwen Höfvidsman på Bornholms Slott 1504, och har blif-
 wit död 1505, samt varit trenne gånger gift, först med So-
 phia Elisabeth Augusta von Buchvald, dotter af General
 Lieutenanten Fredrich von Buchvald, 2:o med Soph. Eli-
 sabeth von Boutzou, 3:o med Hebba Holgers dotter Ro-
 senkrantz. (g)

Efter honom har Godset blifwit besutit af Ture Arvids-
 son Trolle Riddare på Bergquara, Riks- Råd 1534 och gift
 med Magdalena Gyllenstjerna af Foglewit; denne hafwer i
 Wexjö Domkyrka låtit upbygga Trolliska grafven och skänkt
 Prædikstolen til samma Domkyrka, hvilka wid sista olyckeliga
 äffeslaget, den 29 Maji 1740, blefwo i aska lagde. Hans Fru
 kallas i de gamla documenterne wid gården Fru Malin.

I Kung CARL den IX:des tid ankom en Fransos Carl
 De Mornai, hvilken gifte sig med Ture Trolles Dotter An-
 na, och med henne fick Gården i possession; men bodde där
 intet sielf. En Inscription fanns i Wexjö Domkyrka för bran-
 den i en tafel med förgylta bokstäfwer wid Prædikstolen, uti
 hvilken De Mornai och Anna Trolle kallade sig ägare til
 Barquits. Denne De Mornai blef för sit förräderi olycklig
 och lemnade sin Fru utan arfwinge, hvilken på sena åldren
 gjorde en donation til Wexjö- och Calmar: Stift af 22000
 Riksdaler, hwickas ränta skulle användas til stipendier för
 Studenter en i hwardera Stiftet, och med förbehåll, at den i
 Wexjö Stift skulle kalla sig Alumnus Trollorum och den i
 från Calmar, Alumnus de Mornaiorum, som kan ses af dona-
 tions breswivet, daterat på Roma Gård den 28. Jan. 1610.

En annan Ture Trolles dotter, Brita Trolle blef gift år 1536 med Riksmarsken Lars Siggeson Sparre til Sundby, och kom, genom samma giftermål, godset til Sparre-ätten; denne Lars Sparre gaf sin Fru til morgongåfwa 16000 lod Silfwer och 100 Gyllen. (b)

Johan Sparre til Bergquara, Ståthållare på Calmar Slott, gift med Margaretha Brahe, Riksdrottens Pehr Brahes dotter, blef sedan ägare af detta gods. När han blef 62 årlig år 1599. den 16. Maji i Calmar, begaf sig fru Margaretha Brahe efter sin Herres wåldsamma död utur Riket och Bergquara Gods blef indragit til Kronan.

Carl Gyllenhielm Fältmarskalk, Konung CARL IX:des naturliga Son, fick til Friherrskap den 26 Junii 1615, Bergquara Gård. Han war gift med Fru Christina Ribbing, och døde utan arfwingar.

Konung GUSTAF ADOLPH hemkallade Margaretha Brahe och gaf henne, efter Gyllenhielms död tillbaka sin morgongåfwa gods Bergquara, hvarpå hon 1637 fick confirmation af Drottning CHRISTINA, som af restitutionens brefwet för samma Fru af den 15 Junii 1637 kan ses. Hon blef äfwen utan arfwingar död, och är begrafwen i Wisingsö.

Lars Erichsøn Sparre, RiksRåd, född 1590, fick gården efter Margarethas död, och døde 1644. Han war gift med Marta Baner och Karin Båt.

Svante Larsson Sparre, Herre til Bergquara, han blef år 1649. Landshöfdinge i Upsala och Ståthållare på Slottet; född 1623 död 1652. gift med Gervill Båt ifrån Fälsnäs.

Lars Svantesøn Sparre, Friherre äfwen til Bergquara, han war Kongl. Kammarherre, och gift med Charlotta Soop.

Beata Marta Sparre enda barnet, war innehafware af gården och blef gift med RiksRådet Grefwe Clas Bonde, som derigenom fick Bergquara Gods, hwilken Anke Fru den wåls
bes

benämnda Beata Marta Sparre det bortfådde År 1732. til General Majoren och Riddaren Herr Baron CARL VON OTTER, hwilken nu är ägare af Detta wactra Gods.

Eiden, på hwilken denna Socknens innerwånare fått fåga sig af Christendomens ljus, kan til 10:de Seculum eller 1020 utfattas; ty uppå OLOF Skott Konungs tråguna begäran blef S. SIGFRIDUS tillika med sina 3:ne Systerföner ifrån Kong ETELRED i Angeland öfversänd hit til de Nordiske Riken, hwilka i synnerhet nedfätte sina bopålar i negden omkring Wexjö, och där rundeligen utbredde Ewangelii samma ljus; men, hvars strålar icke länge lyste, förän de af et Påwisst mörker fördunskades, intil deß, det rätta Christna ljuset åter updagade, då den Stora GUTAF den 1:ste på Nilsdagen i Wästerås 1525 bröt de bojor, hwarmed et Påwisst tyranni fångslat Nordens inbyggare så i andelig som lekamlig måtto. (i)

Om Bergunda Sockne Kyrkas älfsta ålder har man intet särdeles ljus, emedan hon blef af de Danska spolierad år 1611. hwilka, jemte Bly och Jerntaket, borttogo alla deß handlingar och ornament; Bergquara Possessorer hafwa sedermera henne å nyo upbyggt, samt med Kläckor, Liuskronor, Silfwer och Måsekläder begåfwadt, och tyckes at någon af Trolle Atten den samma anlagt, efter känningar och sporr af deras waph och namn, på Öddra sidan om Kyrkan i Stenmuren ännu synas.

At Bergquara fordontimma skulle warit något Klöster gods, det bestyrka ej några här kunnoge ålderdoms minnesmerken.

Bergunda och Öya hafwa ifrån år 1577 utgjort et Kyrkogeld, men hwilken som warit i äldre tider Moderkyrka, kan nu intet wißt sägas; efter gammal sägen berättas, at Prästegården tillförne warit på Öya Klöckare-gård, men som Bergquara Possessorer åstundade hafwa Kyrkan närmre gården, hafwa de af Bergunda by anslagit en gård til Präste-Voställe; som kan ses af Johan Michaëls Dom, daterad på Bergquara den

15 Marrii 1652, och har detta Pastorat ej nödvändigt varit förenad med Wexjö Dom-Prosterie.

Ifrån urminnes tider hafwa Bergquara Possessorer ägt Jus Patronatus til Bergunda Pastorat och haft sin egen Kyrkoherde, som kan bewisas, förutan andra skäl, af Kammar-Archivi handlingar, samt hafwa de äfwen den bibehållit tils år 1680, då Lars Svantesson Sparre måste under enwäldet, se sig blifwa, enligt Kong CARL IX utslag, af åren 1693 den 22 Junii och 1696, ei allenast förlustig sit Jus Patronatus, utan ock at Bergunda Församling blef förklarad för Regal, som til den tiden, dock af ålder, alltid haft sina egne Pastores af Bergquara Herrskap.

Sedan denna tiden har Bergunda Pastorat en och annan gång varit som et Præbende annexa, förknippad med Dom-Prosteriet i Wexjö, til des år 1749, då Bergunda Församling blef ledig: Herr Gener. Major. Riddaren och Friherren CARL VON OTTER igensökte Gudssets Jus Patronatus, samt återwant det samma, genom Kongl. Maj:ts och Rikens Götha Hof-Råts utslag af den 13 Decemb. 1750. Sedermera tillåt Högsbemålte Herr Gener. Major, äfwen den Widberömda Herr Dom-Prosten Doctor Sven Bälter wara bibehållen wid detta Bergunda Pastorat, tils år 1762, hwarefter, när Pastoratet blef ledigt, nuwarande Pastoren, Herr Pehr Collin, up på Herr Gen. Majorens kallelse, undfick Fullmakt, af Consistorio i Wexjö den 16 Junii, samma år, på denne Kyrkoherde lägenhet. Af de älska Pastores wid Bergunda Pastorat, har jag ej fått namn på flere än som en Herman Dusæus Pastor 1632. Jon. Moderus, Past. 1643. Petrus Jonæ Wiclerus, Past. 1650. (*)

För 8 à 10 år tillbaka flyttades Kloforna ifrån Tråstapelen til Kyrko-Stentornet, som ock blef Kyrkan åren derpå målåd och med nya bänkrader och gois förbättrad, samt wildwårdande trä, kring Kyrko-ringmuren, planterade.

Hwad

Hwad Politiska författningar i äldre tider wid detta gods angår, så tyckes i anseende til lagstipandet, at de brukat här på orten den bekanta Småländska Lagen, hwilken i fordomtima varit et bihang til Ost-Gjötha logen, (1) som ock har wid Gården varit Ringsplats, hwaritil 13 om icke flere Söknar hört, besynnerligen för 80 å 90 år tillbaka. År 1652 har på Gården varit Bergsrätt, som kan ses af Johan Michaëls Dom den 15 Marcii samma år, hwilken i Sochne Kyrkan är förwarad.

Fångelse rummet, som varit i Stenhuset, tyckes utmärka, at det dels af Herrskapet sielf i de äldre tider, til underhåll wandes styrande blifwit nyttjat; dels torde ock andre brättilige deruti blifwit i förwar satte.

Hwad för öfrigt denne Sättesgårds öden angår, så är bekant af gamla handlingar, at den samma måst undergå Jir endens wäldsamhet och tyrannie, besynnerligen uti den Stora Konung GUSTAF den I:stas tid, då den bekante Dacke-feigden år 1536 upkom. Denne feigdens uprorsmakare war Joen Andersson, som twiswels utan haft sit hemwist kring Wexjö. Han försökte ibland andra wäldsamheter, at äfwen inkränka och förstöra denna Sättesgård; men blef af dess ägare Ture Trolle tillbaka drifwen. Denna Trolle tillika med Jacob Gyllenborg woro de samma, som blefwo af den Stora Konung GUSTAF sände med et alswarsamt bref til Wexjö och Söknarne deromkring, at den då stormande almogen skulle hålla sig til rygga; men dermed blef föga uträttat. Gustaf Stenbock affickades derföre i samma wår, och som Joens anhängare Nicolaus Dacke år 1542 redan war 2500 man stark, så eftersatte han Stenbocken, hwilken til säkerhet, nödgades begifwa sig til Bergquara, hwarest sinå förskansningar, til wårn sedan upsattes, och hwaraf lämningar för 40 år tillbaka ännu kunde ses. Öfwanbemälte Stenbock uphölt sig en tid på gården, då Dacken med de sina tänkte honom där angripa; men upstået blef af Konung GUSTAFS Krigshår hindradt, hwarpå bönderna talde modet och uskickade fyra depu-

eråde, tillika med Ryrkoherden i Bergquara, (m) at försöna sig med Stenbocken, berättades, at Dacken dem til uppror uphittat; efter undfångit tillstånd infant sig och Dacken på gården, och med smickeragtigt tal förestälte allmogens öde och anledning til misnöje; saken bragtes emellan Stenbocken och Dacken til en Wapnshwila, ifrån den 15 Augusti, år 1542, til den 1 Nov. samma år; med detta samtal tänkte Stenbocken, at allt blef stilladt, men erhindrade sig icke, at då man tvingar til dagtingan, en listig, sveckfull och ärelös, bör man icke hoppas at han är ordhållen; knapt hade Stenbocken begifwit sig ifrån Gården, innan förrådaren på den samma gjorde nytt anfall, då Ture Trolles Fru, som låg på barnsäng, med lifwet knapt kunde utkomma, och rödgades lämna Gården och alt sit goda til flidning, efter hwilken wåldsamma förstöring det prägtiga Stenhuset på Gården och blifwit obrukbart (n). De då för tiden brukelige skyds-wapn woro armbost, wårjer, bogar, spjut, klubbor och rör, af hwilka i sednare tider än lämningar blifwit fundne. (o)

(a) Finnes i en Yagmans dom i Bergunda kyrka. (b) vide Concilium Upsalense hab. 1593 pag. 97. (c) På en Lasta i Wexiö Domkyrka. (d) Tunells Geograph. pag. 305. (e) Botins utkast til Swänska Historien pag. 148. (f) Denna anmärkning södder sig på de underrättelser, som Högwälbörne Herr Baron Gen. Majoren och Riddaren Carl von Otter, samt Hof Secreteraren och Math. Lect. i Wexiö, Herr Jonas Hielm, genom en Herr Praeses mig bewågigt öfwerlämnat. (g) Stiermans Sveriges Udelss Mar. pag. 222. (h) von Linnés resa til Skåne pag. 28. (i) Rhyzeli Biskops Krönika pag. 9 och 306. (k) Utdraget af Ryrkohandlingarna i Bergunda kyrka. (l) Botins utkast til Swänska Historien p. 130. (m) Här af synes troligt at Bergunda tillförne hetat Bergquara, men för des nära belägenhet til sidn fått naturligare namn Bergunda. (n) Conf. Celsii hist. Gust. 2. Tom. ifrån pag. 221. til p. 229. (o) Celsii hist. Gust. 2. Tom. pag. 223.

§. 2.

Om Climated.

I slutet af Marcii månad, får man här på orten fåga sig

sig af Vårtidens uplifvande nöjen: månfaldiga Foglars liusliga låten, en upgrönskande mark och flere behögeligheter, intaga då ens sinne. Kalla Frostnätter intil Maji månad förorsaka dock ibland stor skada på säd, gräs och fruktbarande trä. De misshärter, som några år ibland infalla, får man sällan tillskrifva för mycken wåta, utan snarare en allför håftig Mid-sommars torka. År 1760 hände dock såsom något sällsamt, at sedan Säden war upsturen, blef den af förmycken wåta på Erakarna bortskjänd.

Sösten, som efter sommaren sig inställer; är icke mycket osund, ej eller infaller den altid med mycken wåta och ständiga mulna dagar; dock märkes på denna tiden de måsta blåster och stormar, hwilka ofta drifwas med den styrka, at de nederbryta höga Kläckestaplar och stora skogar, hwilket här för 9 å 20 år tillbaka åfwen skedde.

I slutet af Octobr. månad inställer sig wäl Wintren med infallande Frostnätter, men har sällan någon stadighet, förr än i slutet af Nov. eller i Dec. månad, och continuerar sedan til Martii. Man har märkt at snö, rågn och hagel faller mycket mindre här omkring, än i de öfre norra orter; så finnes ärligen at Eksjö sidan, hwilken tractt är mera bergaktig och mera wetter at norr, altid dubbelt snö framför orterne kring Wexio.

Åf Jordbäfning har år 1757 den 1 Nov. kl. emellan 11 och 12 om natten en swår anstöd och skakning i denna neigden blifwit rönt. Man har en minut förut hört et förfärligt dån och susande i luften, hwarpå skakningen sedan straxt fölgde. Diesande folk hafwa wid detta tilfålle sedt eld i luften, och at watnet i siöar öpnadt i isen råkar til 6 å 7 alnars diameter.

Åf Åskeslags wäldsamheter finnas nog wedermålen i Böke och Ele-hult, hwaråst de största och ästa träen förekomma nu med stumpade qwistar, nu i tu stycken klyfde, nu åter annars råmnade och qwäste, ja stelfwa Korlorua frambara witz-

nebbörd om denne sanningen, pag. 3. Bonde-folket förmena, at detta blifwit förordsfakat af Åfkeriggjar; men Åfstenens ort och sammanfattning öfvertygjar och om orimligheten häraf; at ej förtiga det wår uplösta tid nu mera med fullkomliga skäl kan wisa sådant hårrödra af Atmosphærens electrifke werkningar.

Lyctgubbar synas esomoftast upå gödselbögar och på några andra ställen, där döda kreatur blifwit nedgrafna, hwilka gemenligen af gemene man utgifwas för spökelle blöf eller troll-eldar; men at förutnade träu, fiskar och animalier kunna således lysa och phosphorera i mörkret, är en hos de naturkun- nige för detta afgjord och bewist sak. Wissa slags insecter och diur gifwa och ifrån sig, så länge de lefwa, phosphorerande eller lysande gnistor och dunster. I Amusements des Eaux d' aix La Chapelle i pag. 859 och 886 kan ock låsas exempel derpå, at wissa delar på lefwande människor phosphorerat, och med lysande låga warit omgifue, at ej förtiga det möjeligheten häraf äfwen kan bestyrkas igenom de konstiga phosphora li- quida, hwilka dels tilredas af spiritu urinoso (a) eller ock då phosphora solida uplösas i Naphta eller oleo coryophyllarum, och med hwilka man efter behag kan göra händer, ansigte, hår och kläder phosphorerande eller lysande.

Skadeliga dunster upstiga här ibland om hetaste som- maren, ifrån de ställen, hwaråst kår eller Mader förmycket uttorcka och dytorfwen försättes i förutnelse; detta tilskyndar folket matthet, swimningar och upkastning; ja stundom qwärfjer dem till döds efter längre och mindre tids förlopp. Enär någon sådan händelse dem i fria lusten hastigt påkommer, som plågar ske, i synnerhet om aftenen, när dagen tilförene warit ganska warm, tilskrifwer gemene man sig wara Gast-krammade. I Italien äro sådana händelser, i heta somrar, när små bäckar och kår uttorcka, nog almånna, och skal där ej wara sålsynt, at för slika skadeliga dunster, til undwikande af sjukdom och smittosamma röt-febrar, Inbyggarne skola nödgas flytta is- från

från sina boningsfåten til flere år: förutan detta är här på orten och anmärkt, at i vissa gräsrika dånider och blomsterfulla fogs-parter, folket blifwa yra i hufvudet och känna en häftigt påkommande matthet, i fall de i betaste sommardagar på slike ställen länge wistas och dröja. Orsaken härtil tyckes med all skäl kunna igensökas i de slags örter och blomster, som på slike trakter wåra til större ymnighet än annorstädes, och af hwilka i de warmaste sommardagarna, til myckenhet deras spiritus rector eller den volatile spiritueusa delen, som utgör wårternas speciela smak och luft, utdunstar, samt sådane o-lågenheter förorsakar. Wildhumla, ledum gietepors, hampa, ulmaria Elggråset, Coriander, valeriana, ætes, phelandrium och cicuta virofa, samt Herr Assessoren Rothmans Phallus volvatus, hwilken wårer fring Wexjö förutan flere, anmärkes i synnerhet, för denna obehageliga werkan (b).

(a) Se D. Hieron. Lu. lofs Chemie pag. 1084. (b) Om Hösten 1755 under en resa ifrån Raumo Stad til Åbo, har Herr Praeles med sin dräng och några flere af en händelse uppehållit sig på den neig; hwarest Phallus Volvatus wårt, då de efter litet wilstande därslådes, kände sig helt yra i hufvudet, af denna swampens stinkande luft. Den förmenes här i Finland och ibland wara orsaken til Boskapens störning.

S. 3.

Om Sjöar, Strömmar och Kjällor.

Uppå Gätesgårdens enskilda ågor förekomma 2:ne Sjöar, hwilka hafwa communication med hwarandra genom 2:ne Äar, och äro desse Bergquara och Käppe-sjön.

Bergquara Sjön är den största, och sträcker sig i längden ungefär $\frac{1}{2}$ och i bredden $\frac{1}{4}$ mil, är mycket fiskrik och har en o-gemen prospect på alla kanter, hwartil de behagelige Eke- och Björcke-lundar samt många åkrar, ångar och dalar ej ringa bidra; på wåstra sidan af denna sjö, på en något högländt

udde, ungefärligen 200 fleg ifrån stranden ligger den vidtå berömda Bergquara Sätessgård.

Nötket omföör et tal, at uti denna sid, icke mycket långt ifrån landet, en Skatt uti en Metall Kista, gent emot Killings udde skal vara nedersänkt.

Räppe-sjön, helt liten, $\frac{2}{3}$ lång och $\frac{1}{3}$ mil bred, icke mycket djup, men skäligen fiskrik; den är namnkunnog för det ymnoga Gjuddfiske, som på des närbelägne Mader, om vartiden med luster ibland fångas. Braxen har för 7 å 8 år tillbaka här mycket upgått, men nu synes knapt någon; dock finnes äfwen ännu någon mängd af Braxen-slätningar. Gamla Fiskare förmena, at fisken måtte hafwa en löulig gång under måsen, som stöter med en kant intil sjön; emedan en djup håla uti sjön är 50 alnar ifrån samma måse, hwilket fordrar närmare utredande.

Helge-ån flyter igenom desse estwannämde sidar, och har sin uprinnelse uti Helga-sid, hwilken berättas vara 7 å 8 mil i omkrets, som ock ifrån 10 stycken andra sidar, hwilka alla, genom en grafwen Canal, 100 alnar lång, wid Bergsnås sammanstöta och gå igenom desse anmärkte sidar, neder uti Sallen, Ästhen, och flyta uti Morrum-så, hwars utlopp är uti Östersjön, icke långt ifrån Carlshamn. En almån fråslaget om denna å anförer Tuneld uti sin Geogr. pag. 132, hwilken åger hurskap i orten, den lyder sålunda:

Uissa och Laga tar mängen man å daga;

Sällga-å tar så mycket, som bägge två.

Segelled kunde kanske ifrån Staden Wexjö genom denna å framdeles med mycken kostnad til Hafs, om icke några kostbara Zernbruk och Dwarnar här och där gjorde hinder; men nyttan, som Landsorten däraf kunde hafwa, årsatte twifwelsutan alt detta skadestånd.

Wid Damsryd kunde et litet Stångjernsbruk med för del anläggas, i hänseende til Zalsjens afhämtande ifrån Huseby Bruk, som derifrån är beläget, 5 å 6 fjerdedels mil. Det lilla för

förråd man har af skog, torde dock göra härutinnan halt, emes dan, för kolning, skogen skulle då förmycket utödas.

Uti dessa små Insidar och Strömmar, är vatnet mera klart och hvitt, samt Fisken fetare, än uti de större sidarna, där vatnet är något gråaktigt, grumligt och fisken magrare. Af Herr Archiatern och Riddaren von Linné finnes ock, uti des Skånska resa anmärkt, at detta watten i de större sidar skal wara ganska tjenligt til linne-blekande.

På Källor är wid Bergquara ingen brist; alla fält och dalar, ja, sielfwa högderna och bergen äro därmed försedde, och bestå de til måsta delen af godt watten; bland hwilka en i Smedhagen är måst berömd wård.

§. 4.

Om de slags Fiskar, som uppå Godsets Ågor finnas, och huru Fiskeriet idkas.

Gädda, Braxen, Garf, Ruda, Asp, Sutare, Öring, Ålbörre, Mört, Laka, Äl, Neijondgon, Kräfte, Låja, Gjers och Aleksa äro de fiskar, som i desse sidor förekomma, ibland hwilka, Gäddor til 1½ Lisp., Braxen och Äl til 8 à 9 mark. wigt, fångas.

Gädda anteknas här för 3:ne slag, Is, Frö och Gräs. Gädda: Wid islofningen, då is- eller frö-gäddan anställer sin lek, fångas hon beqvämligast med liustrande, hwilket sker om Wärtiden, på mader och om Hösten på skjerf, eller där, hwar rest wassen är med lijn afbuggen.

Äl fångas på 3:ne ställen, wid Bergsnås, Örle och Damsved, med lanor i strömmar; för detta fiske finnes i dem anlagde helt tåta dammar, hwaruti lanorne sätas. Hwar

dera lanan är sydd wid en fyrkantig rams öpnung, som af fyra stänger är gjord, och jämt passad efter bornen, samt nedhängd efter strömmen, så at då Ålen skal passera fårhen, blifwer han inkastad i lanan, och kan icke arbeta sig up derifrån. Desse lanor vittjas hwar mårgon, och ibland en eller flere gångor om natten, då Ålarne måst finnas af waternets påfångning dödade; Lanorue nedsättas hålist til nåtterna, emedan Ålen är en nattfisk, som måst röres om nåtterna, besynnerligen uti rågnagtig wäderlek, ifrån Maji månad, då Åleisfwet börjar spricka.

Åstinnen nyttjas til horntyglar, säckeband och slagors sammanbindande, samt dyligt redskap.

Braxen leker wid madekanter, eller där Tot och såf wäxer. Somliga anlägga wasar et stycke från waskanten, uti hwilken Braxen leker, och uti de, til den ändan nedsatte stångmjerdar, inlöper; annors fångas den ock med hammor, Nät, not, stregård och kassor.

Lakor, Neijonögon, Kråstor och Gjers äro sålsynta fiskeslag, dock har jag dem sedt och fiskat.

Et fördelagtigt fiskeställe i Bergunda sjön är Gården til hörbigt: men för des aflågsenhet bort arenderadt. Uti denna sjö samlar sig wrakfogel til tusende tals, måst om Hösten, hwilka lägga sig i långa smala wikar, som en not tvärs öfwer, och drifwa den små fisken til otrolig myckenhet til lands, då man ofta til större myckenhet, än man åstundar, med not denna fisk fångar, sedan foglarna äro bortflyktade; Desse wrakfoglar hafwa ärligen förminskat sig, som härrörer af det afwundsfulla och oridiga skjutande, hwarföre winsten på denna småfisk måst feligen afager.

Märkwärdigt är, at uti denne sjö finnes Braxen wara mindre, än uti Wexjö sjön; men Braxenflottingarna dock större, då de likwäl i öppna waternet råka hwarandra.

Om Skog, Utmark och Beteshagar.

Gården äger innom hägn och står sin enskilda Skog, som sträcker sig i omkrets ungefär til $3\frac{1}{2}$ och i längden til 1 hjerdedels mil; är äfwen ifrån Gården icke mycket afstågsen.

Det myckna timmer, som til Gårdens precieuse bygnadet är blifwit användt, och den skada, en stark storm år 1751 skogen tilsködade, har wäl bidragit til dess förminskning; en god besparing har sedermera dock årsatt skadan, emedan ej mera, än det högstnödigt är, til Gårdens enskilda behof uthugges. Til wed och brånse nyttjas winfällan och skatåndar och de tjocka grenar til, stastrar, hwilken anstalt är så nödwändig som nyttig.

Utmarken består af låg skog och buskar; marken och parterna här omkring består måst af hårdwalls slätter, frutan några mader eller färr, som bära frodigt gräs. Ekoberget, som äfwen lyder under Godset, är af berg det enda, som för någon högd och storlek förtjenar åtanke, samt är det ömrogast bewuret med masttrån och ekskog, äfwen som bokskog til största myckenhet finnes uppå Långstorps ågor, som äfwen lyder under Bergquara Sättegård, och af ålder warit det samma underlagt.

Beteshagarna äro til antalet 5, måst alla upfyllda med godt bete, samt större och mindre löfskog, hwilken användes til löfhygge och nåfwer tågt, som ock undanröddjes til betes uphjelpande, samt nyttias ock litet til sivedjeland, uppå hwilket måst Kofwe-frö utslås.

Åf de wildwärande trån, som upfylla fälten äro Bok, Ek, Åsp, Lönn, Björk, Rönn, Al, Hågg, Sål, Pil, Hasel, Äpel, Orel, Wilde, Torste, Slån, Törne, Benwed, Gran, Tall, Furu, och En.

Stogs

Stogs-wirke användes til egit behof; plankor och bräder af Furu och Gran, kunna til en del äfwen föryttras. Af Ek, Bok, Furu och Gran slögdar Almogen här mjölk-bunkar, samt andra större och mindre fåtil.

Kol brännes til förnödenhet; kolbränneri brukas af bönderna äfwen mycket; emedan det är et medel, hvarmed de lätt kunna förskaffa sig någon liten penning; denna konst hafwa de bragt til större högd, än i andra Landsorter, hwilket wore för widlyftigt, at innom dese tränga gränser beskrifwa.

S. 6.

Om Djur, Foglar och deras fånge.

Af wilda Diuren, som här sig uppehålla, kunna några och tiugu särskilda Species namngifwas, af hwilka några få endast anmärkas.

Wargen är något fälsynt, och fångas med skall och ludringar på de ställen, hwarest slika diur sig måst uppehålla, som ock med inrättade Warg-gropor, och på flere sätt. (a).

Räf, Lat. *Vulpus vulgaris* fn. 12. gör stor skada på Får, Lamb, Höns och Gjäf; detta skade-diur utödes genom jagt, utläggning af giftige luder och åtlar, råffaxar, gropor och flere sådane slags påfund.

Räbockar och Rågetter finnas på ågorna ännu några; dock har man för 40 à 50 år tillbaka räknat många flere.

Rattlo, fn. 5. Mård, fn. 7. Siller och wisflor äro sålsamma diur.

Igeltott fångas, at bewara Wisthusen eller Sädessodarna för rottor och mös.

Mullwador eller mullforckar, uphåfwa jorden i åkrar, ångar och trågårdar til stor skada; De sågas fly ifrån det ort hwaräst Ramslöf planteras. Trågårdsmästaren på Berg-quara

quara fördref dem således, at han rensade de upgräfna hofen mullvadorne gräfwit, så at mera än wanligen lust kom in i mullvadarnas gjorde löngångor, hwilka sägas det ej kunna fördraga, utan skola de söla straxt at tåppa til det upgräfna holet, då man med en spada dem sedan lätteligen kan upgräfwa och döda.

Foglar.

De wilda Foglor befinnas här wara til 70 olika slag, ibland hwilka Sjö-Foglarne utgöra det mästa, såsom Winter-And, Gräs-And, Knip-And, Brak-fogel, Arter, Otcasiner, Kowipor, o. s. w. Om Wärtiden äro de strömfulla sidar, som tidigare sig öppna än andra, så ymnigt med Sjöfogel upfylde, at man til tusende tals dem räkna kan.

Sedan And-ungarna efter Midsommaren begynna flyga, fångas de behändigt utan skott, på mader, stränder eller i karr med en därtil inöfwad hund, hwilken simmande jagar och griper dem.

Kapphönser, som för några år tillbaka, blifwit igenom Herr Generalen och Riddaren von ORTENS högst priswärda anstalt bår på ågorna och i Sochnen planterade; de fångas utan skott, uti röfser, med långa utställda armar försedde. Tilgången härwid är den, at skytten försöker först med sin inöfwade hund om några Kapphöns äro på fältet eller i åkerstubben, finner han där några uppehålla sig, uppställer han sin ryfia och lagar så, at den står wäl fast til jorden, då han sedan med sin inöfwade träckhäst och hund drifwer dem in uti ryfian; hwarpå de föras hem lefwande, och födas en tid med råg eller korn, och efter behof sedan nyttias i köket.

Swanor, Tranor, Ornar och Willgås äro här sållynte. De senare äro böndernas spåmän, til tidig winter och sommar, eller emårt om.

Orrar skutas med träckande, hwilket Herr Archiatern och Riddaren von Linné redan förut beskriwit, (b) och be-

står däruti at Skytten kläder sig i gröna kläder, med en grön mössa på hufvudet, at foglen ei skall märka honom, Träckhåsten är något stor och wan wid denna inrättning, han går bar med bejel utan munlag, at han kan beta och har ena foten inom tygelen, som ligger öfver manken, samt styres af Skytten, hwilken går lutande med bössan wid fräsidan ifrån fogelen, och avancerar allt närmare åt foaelen, enär han är nu efter lekiden kutterar, intill dess han af Skytten blifwer fäld.

(a) Besö Öfwerste Livens ängifna beskrifning, om sättet at fånga Råfvar och Wargar. (b) Archiat. och Riddar. von Linné Skänsta res. 18 pag. 29.

Om Planteringar.

Ibland dem förekommer först denne Gårdens prägtiga och wäl inrättade Trågård, hwilken nu och i framtiden så mycket hedrar sin Wårda Anläggare, General Majoren och Riddaren Herr CARL VON OTTER, som hela Landet til et lysande och gagneligt efterdömmen, härwid hwarken spart slit, möda eller kostnad.

Ifrån Characteurs - byggningen förekommer den til utsikten i Norr och innehåller 16 särskilda quarter, hwilka hwarje i quadrat innehålla 40 alnar: Hwårt quarter är med Liguster- och Berberis- häckar beprydt, som ock med 12 stycken frugtbarande Trån, tillika med åtskilliga Wallnöte, och Castanje-Trån, som här och där efter beqwåmligheten äro nedsatte. Wid ingången på ömse sidor om Porten äro 2:ne ritningar af Buxbaum och rosenmarin, samt åtskilliga andra växter: Mitt igenom Trågården är en Allé, som ifrån stora Characteurs - byggningen finnes linia recta til utsikten, och sträcker sig ända ut åt landsvägen, af 12 eller 16 alnars bredd.

Alléen är på ömse sidor omgifven med et rödtmålat staket, hvarvid utvalda mildvårande trån hvarvt om annat äro planterade, såsom Bok, Älvenbok, Lind och Rönn. Emellan desse trån sågnas ögonen af allehanda blomster och örter, så som Negiskor, Tulipaner, Narcisser, Mattviol, peonier, Wallmoer, Sammeisblommor, Tusendskjörer, Ring och Solblommor.

En Berceau eller gång, liksom et hvalf af trä försärdigad finnes här och på östra sidan längs åt Trågård, omkring hwilken spåda Trån äro således planterade, at de med sina toppar i kors luta tillsammans och förordfaka dem, som däruti spassera en behagelig swalka. Ut söder äro i Trågårds-höruen 2:ne Lusthus, af convolvulis, hwilka klänga sig liksom en humleres på Lusthusen, och där utgjöra vårande gröna tak och waggar. Mitt uti Trågården äro och 2:ne brunnar, med godt wälsmakeligt watten.

Norr uti Trågården äro 2:ne orangerie-hus, med allehanda rara örter och wårter upfylde; Galläter och Köks wårter drifwes här hela wintren öfwer til dageligt behof. I orangeriet förekommer af Trån at i synnerhet nämnas Lagerbårs, Citron, Pomerans och Mullbårs-trån med Myrten, Sikon, Lavandel, samt flere trån och buskar. På ömse sidor af ingången til Trågården, finnes 2:ne Trå-Scholar, med åtskillige slags utvalda Frukt-trån försedde; för öfrigt har af ålder här blifwit planterade så wäl Bin, bårs Strickel-bårs buskar och Kjörske-bårs trån, som och allehanda slags nyttiga och nödiga Köks wårter.

Berg, Backar, Stenröse och stora Ästrån har för 20 år tillbaka måst beträckt denna horisontala plåken, hwilken dels med egit folk, dels med Dalkarlars tilhjelp sedermera blifwit upodlad, och igenom förbemänte Herr General Major och Riddarens wårda omsorg nu är förwandlat til en så prächtig Trågård (a).

Söder ifrån Gården bakom stora Charakteurs-byggningen inwid sön, är en Parterre eller Blomstergård anlagd, med äfkilliga wakra ritningar af Boxbaum, ibland hwilka en del ock utmärka Herr General-Majorsens, Godsets iduga Uppodares, Baron Carl von OTTERS Gårda och widfrågade Mann, tillika med flere ritningar: samt får man här ock se en hoo Win-ranckor planterade wid Byggnings muren, med mycket annat rart, til största prydnad, nytta och behagelighet.

Tobaks-planteringen är i allmänhet kommen til sådant högd, här på orten, at hwar bonde planterar så mycket, som til egit behof fördras; men på Gården planteras ärligen til 4 Skjappelands widd. (b)

Humla, Sampa och Lin planteras och sås på Gårdens ägor, så mycket som nästan til egit behof åtgår. Humla wil ej särdeles fort, ehuru äfkilliga försök til des uphelsvande äro gjorda, men alla utan bättnad; dock håller jag före, at om den på Scridsbergs sätt, med mellanlagd Fullersten planteras des, så skulle den wisa säker trefnad. (c)

Lin utsås ärligen til i Tunna; Sampa sås allenast til hälften däremot. Efter Riktig frö blifwer Linet alltid större, än af det Inhemska.

Roswor utsås här af 2:ne slag, Maji och Midsummars Roswor; Sedan Rosworne om hösten blifwit uptagne, så inhämtas sand ifrån sandgropar och torlas antingen i ugnen eller solhettan, hwarpå, sedan den blifwit wäl torr, nedläges en flo sand i karet, och en flo roswor; hwarwid i agttages, at roten wändes upåt, emedan de eljest skulle gro; på detta sätt förfäres och lägges hwarf på hwarf, tills karet blifwer fullt; hwarstier sådana kar utställes i Skällare, samt Tunna als lehandas slags rötter långt in på wahren ostadde således förwaras; På lika sätt förfäres ock med alla de slags rötter och stammar, som ännas til frö.

Böner säs, för spis åt folket, at gifwa Erter och wälslingar god smäl, åtminstone til i skeppelands widd om året.

(a) Grundritningen til denna Trågård, kan ses uti Capitain Winblads werk. (b) En flåssa innehåller $\frac{1}{2}$ tunna eller 5 kappor. (c) Besse Wettenslags Acad. Handlingar af år 1754, ifrån pag. 32 til 38.

§. 8.

Om Åker- och Ång-skötsel.

Åkerbruket, hafwer ifrån hedenhös varit denna Landsortens förnämsta näringsfång, och har den säkrast främjat folkrikheten och almån trefnad.

Åkergården wid Sätessgården äro liksom en förmur om den samma; Gården är på norra sidan med fem särskilda Åkerfält omgifwen, hwilka i öster och wäster gränsa til öppna färdar, eller ligga de mot morgon- och middags-solen, utpå sluttande små högder, så at allehanda kylande ångar utaf wädrets fria drag och öppna fart här lätt bordrifwas och stignas. För nordan- och wästan-wädrets swåra påfölgder äro åkergårderna befriade i anseende til den stogd de hafwa af skogen, så at sielfwa naturen på allt sätt skyddar dese åkerfält för swåra naturskrifter; (a) Eljest är landmonen jämn och åkrarna rånade från stenar, stenar och hållor, som alt genom slitigt arbete är uddarvåg.

Tideräkningen, af hwilken Åkermannen sig betienar, är på denna orten något bakwänd, emedan han begynner ifrån den 25 Martii at räkna wekotoalet baklänges intil den 24 Junii, således, at den första weckan ifrån den 25 Martii, får namn af 3 weckan, och den andra 12, o. s. w. alt intil slutet af den 24 Junii, hwilken kallas första wecka.

Åkrarne äro intet afdelte i stora tegar, eller för tått distade, emedan jorden är måstadelns lös och grusig: de almånna jordarterna äro mojord, svartmylla, blandad mojord och

Flapperingsla, uti hvilka Hwete, Råg, Korn, Hafra och Lin sig bäst rota och upväxa til mogen skörd. Lerjord finnes up på Gårdens åkerfält mera sällsynt.

Utsädet bestiger sig til 45 Tunnor, som är fördelt i tre delar, sålunda, at en tredjedel besås wid Larsmåso tiden med Råg och $\frac{1}{2}$ med Wärsäd i medio Maji, och $\frac{1}{3}$ årtigen hwilar.

Åkermannen, dömmet af luften på myllan, om åkern är beqvämlig at emottaga Wärsädet; är jorden mycket klabbig och luktar rå och fuktig, då är ännu ej rätta sänings tiden. Wid kålelofningen, söker han förnämligast at uprista med Året sin åker, och i 10 à 11 weckor harfvar han den, samt utan gödsel nedmylles utsädet, emedan åkren, på hwilken Wärsrägsädet sker, är året tilförene gjödd til kornland; men för Korn och annat wärsåde gjödes åkren om wåren när det utsås, samt sker detta i 5 eller 6 Weckor, efter Åkermannens sät at tala.

Tråde=utsädet, efter et års hwila, sker i början af Augusti, med Larsmåso Råg, således, at åkren om wåren upristes och harfwas, men i 2 à 1 wecka tvåres, samt i Juli månads slut utföres dyngau, hwilken därpå strax nedplöjes, och jorden skärjas, besås och sedan nedmylles, samt åkerrenarne och stenar stinkas eller rensopas, och åkren öfweröres med wattusforor.

De här brukelige åker=redskaper, äro Trå= och Jernharf, samt Åder och Gjärje=harka. Tråharfwen, Plogen och Oket finnes skrifade och beskrifne i Arch. och Ridd. von Linnés Skånska resa, pag. 415 & 391.

Enär Skördetiden infaller, och Lantmannen får hugna sig deraf, at des arbete blifwit af den Högsta wålsignadt, med en kärnefull wårt, så uptages säden med handskårer, och sammanbindes i necker, af $1\frac{1}{2}$ alns peripherie, och af hwilka sådane 8 stycken i hwarje hög, af små barn ihopbåres, och på Krakar af 3 alnars längd, som i jorden äro wäl nedjötte,

up

upfästes til at torkas, då gren och altid wändas åt norr, på det stubben må desß bättre torkas.

Ifrån Åkern föres Säden, sedan den blifwit wäl torr, af bönderna med frypwagnar och kårnor uti sador, at der slottals nedläggas, då det understa laget af Sädens kärswarna, kallas skärl, til desß den om vinteren aftröskes; hwilken tröskning sker här på Logar, med wanliga slagor, af 2, 3, 4 eller 6 personer; men på Bergguara föres Säden in på stora wagnar i Rior.

Ibland ogräset, skada åkrarne inga wårre än Röte, fr. 105 tritici species, Brassica fl. 546, Sinapis, fl. 548 Agrostema, fl. 583 Raphanus, fl. 568.

Desse föer omnämnde 5 Åkersfelt, äro alle dels med gårdsgårdar, dels ock med stennurur inhägnade.

Gödslen, ökes här på mångahanda sätt, men i synnerhet hämtas kårstorf, som slottals lägges nederst i gödselstacken.

Åller eller swedjor, brukas endast då ny Åker eller Ång upptages, och uprödning sker, samt besås de ibland med Finnes eller rot-Råg.

Smeteweden eller sotweden efter swedjor nyttjas antingen til bränse eller kolbränneri.

Ång • Skötsel.

Ången, som är Åkrens moder häfdas på det allmänna sättet med rödning, och at Ris och Löf om Wären af Ångarne bortsäffas; men kunde ån mer förbättras, om Ångarne åfwen göddes, och efter belägenheten ibland ställes under Wårswan, samt at tufwor och sten af dem mera rögdas, ån som ske plågar.

Ångarne mid Sättegården, äro 8 til antalet, och bestå dels af hårdwall, hwilka äro med åtskilliga slags Löstrån, här och där öfwerwårna, dels ock af mader eller myror, hwilka äro mycket gyttjefulla; såsom Råppe mose. Uppå desse samlas höd

Höb til 200 å 300 last, eller 1000 stackar, alt som årswårten medgifwer. (b)

Höbergningen anställes här som annorstädes, wid Middsommars tiden, och sker begynnelsen på mader och tårr, på det gräset på hårdwallen får mogna och utgå sina frö. Kårr-hödet består måst af perrenne wårter, hwilka mera befordras til wårt igenom rötterna, än årlige frön.

Sedan gräset med de här brukelige Liar är afflogit, samlas det af pigor med råssor och sättes i små kufwar eller sätor, på det watnet må afrienna och hödet blifwa des lättare, för karlarna, at med bugorne, som i Archiat. och Midd. von Linnés resa fins afritade och beskrifne, pag 416, ihopbåras; hwarpå det widare lägges i strång at torkas, och sedan, anstingen sättes i stackar, under hwilka Storis eller Löfquistar äro lagde på en kraka, eller och hemslåpas det med krypmag nar eller bugor, allenast wågen ej är för lång; men på Sättesgården hemföras det med stora Wagnar, hwilka af Ospar dragas.

Hårdwalls hödet hemföras straxt, ånskiönt det woro ifrån Gården $\frac{1}{2}$ mil aflågset; De flästa Gårdsens Ångar ligga nära intil Gården, förutan Glamsmyr och Åskeångar, hvars höb förwaras i Lador, och om vinteren öfwer Isen hemslåpas.

- (a) Jemför Herr Prædica Fantar om Frostnätter, pag. 39 och 54.
 (b) Et last innehåller 5 stackar, 1 stack 24 samnar, 1 samn 1 Lisp.

§. 9.

Om Boskaps-skötselen.

Reaturen äro ej här af särdeles stort slag. I början af Wåren betes Boskapsen på utmarken, hwarest den söder sig af de yttersta skott af lungen; dock gifwes dem och litet foder om aftenen, på det de i tid må söka sit hemwist.

Sedan

Sedan mulletet någorlunda tillväxt i beteshagarna, drifves Boskapen dit i bet, dock med den försäkring, at Orar, Kor, Får och Getter ej tillåtas gå om hvarandra, utan förnämsta betet uises för mjölk-Kor. För Orar och Hästar såsom dragare, spares intet heller, men Fåren tilldeles trådes-åkrar och renar til bet; getterna drifvas af Wall-hjon måst hela året om; kalfvar af 1 à 2 års ålder, gå i små täppor och intåter nära wid Gården. Ung-boskapen, qvigor, stutar, och Gallkor, måste låta sig nöja, at gå på utmarken måst natt och dag hela sommaren öfver.

Sedan Ungarne, Fålle- och Sâdes-fälten äro afhöstad, och grâset någorlunda til växt, blifwer sådant deras höst- och vinter-bete, samt utföres om vintren, när marken är bar, äfwen ung-boskap och orar som ej göra tjenst, uppå bete, ifrån kl. 12 til 4 om qvällen.

Om Midsommars tiden upfattes på Trådes-åkrarna fällor så wäl för fånaden som för getter, uti hvilka kreaturen wid hemkomsten drifvas, och förblifwa i dem öfwer nätterna, til åkrens stora fördel. Wallhjonet förblifwer uti sin hydda, öfwer nätterna här bredewid, at tilse, det kreaturen ej må skada hvarandra.

Om Wintren skötas Boskapen med sådan upmärksamhet, at den är berömd wård; ty jemte det kreaturen åtminsta wanligt foder, 3 gångor om dagen, så äro altid 2:ne kar, et i hwardera ändan af såhusen, utaf hvilka, det ena är upfyldt med agnar, hackelse, dronck och warmt wattu, af hwilket boskapen, i synnerhet mjölkkoor, få gå, at äta; uti det andra, står altid kuumt wattu för dem til dryck, hwilket intet litet bidrager til boskapens trefnad.

Afkastningen af en ko bestiger sig här gemenligen om året, til 2 Lisp. Smör, och 1 Lisp. Ost. Smittosamma boskaps sjukdomar äro här ei mera almänna, utan snarare sällsyntare, än annorstâdes. Om Wären förter ibland dock nog boskap;

som tyckes härröra af cicuta virosa, hwilken boskapen i ma-
der råka at föråta sig på. När Boskapen finnes modstulue,
plår den således gemenligen botas, at man guider det siuka
eller modstulna kreaturet i munnen med en yllen klut, på
hwilken salt lagd är, som ock skjåres det samma i swansen,
at något blod utkommer.

De kreatur, som på Gården underhållas, äro til antalet
wid påß, af kor och oxar tillsammans 100, får 70, några an-
goriske Camele-bockar och getter, samt af Zuhenska getslaget
70 à 80 stycken. Hästar födes här ej flere än 3 par wagn-
hästar, och 2:ne Ridhästar, emedan hela åkerbruket drifwes och
båsdas med oxar, som ock werkställes med dem, alla andra
forot.

§. 10.

Om Gårdens Äldre och Nyare Bygnader.

I de äldsta tider påstås, at denna Sätegård varit en
Bondeby, som blifwit anlagd strart neder wid sön; sederme-
ra har Gården blifwit flyttad något högre up.

Stenhuset här på Gården, är af de äldre Bygnader i
Riket, samt har i sin wålmagt, täflat med de flästa om för-
trädet. Det är nu wid påß 200 steg aflägsset i söder, från
Mangården, och finnes wara grundat utpå en udde, 12 alnar
när stranden. Af denne prägtiga Bygnad, så nu såsom en
Antiquitete des murar qwar til en högd af 40 $\frac{3}{4}$ alnar, och
på hwilka några M. och Könn. träu sig rotat och upwuxit.
Detta Stenhus har blifwit upmurot til skapnaden fyrkantigt, af
gråsten, och innehåller i längden, ifrån öster til wäster 37 al-
nar, och i bredden 25; I des wålmagt har det bestått af
6 wåningar, och 3:ne Torn, i hwilka et rum i hwardera tornet
was

warit, som kunnat bebos: Desse Torn bleswo år 1746 af blåsten nederslagne: Den nedersta Wåningen har warit med stenwalf försedd, til källare och fångelse rum. (a)

Jugången tyckes hafwa warit på norra sidan mitt uppå wäggen, eller i tredie Wåningen, til hwilken man upstigit på en lång trappa, som stått helt lös utan för huset, och kunnat efter behag windas up och ner; på östra sidan neder wid grunden, märkes en löngång, som fordom warit försedd med jern-dörr och starka bommar, igenom hwilka folk kunnat gå in i nedersta och de andre wåningarna.

En liten wall har rundt omkring befästat detta hus, som defutorn, på södra och östra sidan instänges af öpna sidn, och på de andra sidorne med dubbla Battu-grafwar; för öf-rigt har där, hwarest Gården nu står, en wall warit upkå-stad år 1542, til Gustaf Stenbocks förswar emot Dacken.

En mycket regulier inrättning, kan uppå denna Gåtes-gårdens Nya Precieuse Byggningar nu för tiden åskådas, som tiena dem til et mönster, hwilka årna anlågga några wål inrättade Byggnader.

Mangården, som är omgifwen med allehanda wackra planterade wilda Trån och prydeliga hågnader, emellan Byg-ningarna, består af 3:ne precieuse Byggningar, af hwilka den förnämsta förekommer en åskådare i söder, och är med öf-wer- och under-rum samt källare och windar försedd. I öster och wäster på ömse sidor om Gården, åro 2:ne Byggningar, hwilka finnas ej mindre prydeliga, och åro alla desse med te-geltak öfwertåcta; Ut öster och wäster på norra sidan om des-se Byggningar, förekomma ock til utseendet 2:ne lika Bygg-ningar. Söder ifrån Gården, emellan Mangården och Sten-huset nåt: wid Stranden är et Twåtthus med Bonings-rum försedt; Syd-wäst ifrån Mangården åro Drång-stugor, och under et tak, Brögg-Brånn- och Malt-hus, samt Badstuga, hwilket på pålar öfwer öpna sidn är utbyggt. (b)

Ladugården är ifrån Mangården nordväst belägen, i förkant upbyggd, så at, då portarna tillslutas, kan inret det minsta kreatur tvinga sig in eller ut; hellsiva Ladugården är stenfatt på Alliven, sedan matjord blifwit bortsläpad, uti hwilken centro finnes en åttakantig på trästolpar upförd byggnad, til gödselns samling.

Fåhusen äro inrättade med en gång på buse sidor om båsråden, at fordret ej må förspillast, wid utfordringen.

Med Loge- och Ladu-Byggnaden är här den goda inrättning, at man uppå Logarna, som äro 6 å 8 alnar breda och 12 alnar långa, kan införa med hela Sådes-laffen, och i Ladorna, som äro på buse sidor, måksta Sådes-karfvarna, utan minsta kornets spillning. Nåra intil denna Byggnad, äro ock 2:ne Lador, i hwilka hdet från stallarna och halmen ifrån ladorna fastas tillsammans, at där blandas, utan spillning, til creaturens utspisning.

Långt ifrån Gården, norr ut, äro 2:ne Rior, hwilkas inrättning liknar mycket Finska Vörten, samt äro desse til sin byggnad och goda nytta, af andra förut beskrefna. (c)

Eljest förekomma åtskilliga andra Byggnader på denna gård, såsom Is-källare, Bed-Bräd- och Spannemåls-bodor, med flere, som förbigås at omnämna.

(a) Finnes afritade i Gref Dalbergs verk.

(b) Grundritningen

står at ses i Capitan Winblads utgifna verk

(c) Beses Herr Prästis

beskrifning om Satakunda Härad. pag. 40.

§. II.

Om Inbyggarnes Slögder och Lefnads-sätt, som lyda under Godset.

Trådredskapen, som i den almånna Hushållningen är o-
um

umgängelig, förstår Landtmannen med yra och knif ganska behändigt förfärdiga. I synnerhet hafva de vant sig wid tålgrynan, hwilket deras boningsrums lodrätt passade wäggat, is bland annat bestyrka.

Tjåra brännes af Landtmannen til husbehof, på et ganska behändigt och mindre kostsam sätt. Bonden förskaffar sig en obrukelig jerngryta, den proppar han full med feta Töres eller Tallrötter, wåhwer sedan grytan på en stenhåll, som öfwer en liten gråtta lagd är, och murar henne därpå fast, at ej luften kan tränga sig der in; På slathallen hugges et hol tvärt igenom, at tjåran därigenom ifrån weden kan astrinna, neder uti det kåril, som i den omtalta grottan står; Uppå botten af denna gryta, lägges litet mo eller grof sand, hwar på göres en lagom stark eld, hwilken så länge underhålles brinnande, til des all öljän i weden, af hettan blifwit uttwingad; på detta sättet, kan man inom en timma hafwa et stop tjåra, ja, mer eller mindre, efter grytans storlek. Igenom en sådant tilfredning af destillatio per descensum, kan åptren af Åsk, En, Åsp, nåsiver och andra trådsorter, Empyreumatiska öljor tilredas.

I murning är almogen härstädes öfwen mera kunnoga, än på någon annan ort. Til hwitlörning bruka de, en så kallad kwitlera, som finnes både wid Bergquara, Engaholm och på några andra ställen här i neigden; den afnötes dock lätt, och smutsar kläderna. Denna jordart jäser ej med skedwatt, (a) Igenom försökl wid Pipbruket, har man ej heller funnit den hårdna i eld. (b) I anseende til det förre, är den ingen Kritkalkjord eller mangel; den sednare omständigheten, utdömmar den öfwen ifrån lerarter, följakteligen torde den antingen wara Terra Gipsea, eller en fin mo, som til gluten i alt för ringa mängd, lyser litet lera, hwilket alt igenom närmare försökl dock framdeles skal utrednas.

At behörigen beskrifwa qvinnosysterna här på orten, wore at taga wahn öfwer huströdet, det är ock utom mitt ändamål. I almänhet bestå deras systor deruti, at de bestyra om mattilredningen, wåfnaden, spånrocken och creaturens stötsel, som ock, om sommaren sätta de handen til råffan och skåran, och besörja at Hødet kommer i ladorna, och at Säden blifwer affkuren.

Uti wåfnaden äro de snälla; i synnerhet uti Ylle, så at deras wahnar täflar om företrädet med wåra midlersta klädesorter; I fall det ock, såsom of Landtmannen i Engeland brukas, skulle föras til Städerna, at där walfas, öfwerkåras, färgas och behörigen appreteras, skulle ofta denne Småländske walmaren ej wara sänre, än de bättre klädesorter.

At Småländska osten billigt bör tilårkännas företrädet fram för all annan, som innom Swea Rikes gränser tilverkas, är för detta bekant. Mig skulle warit en angenäm skuldighet, at på des tilwerkning nu upgifwa behörig beskrifning: men som af andra redan förut (c) det blifwit gjort, wil jag endast er hindra, at den osten, uti hwilken Pläcker finnes, hinner aldrig til den godhet, som den, hwilken af skåra och söta mjölken tilredd är: ty man må framman en ost uti hwilken Pläcker äro inlagda, så wäl man någonsin wil, så blifwer dock wid torckningen, altid öpning emellan osten och Pläckan, uti hwilken sig gjerna mjögel fäster, som i osten sedan förorsakar ösmak. Den öfwerblefna ostwaslan upkofes af några, och når den börjar studa öfwer, slås däruti sur mjölk, då den får sig liksom en öloft, hwaraf osten affkummes och åtes med begjærlighet, som en annan mjölk-rätt; somliga koka den ock, til des en grynfull ost sätter sig på botnen, hwilken för sin sötna, kallas Sötost. Den tunna waslan brukas, at blanda uti mjölet, då man wil baka bröd, i stället för wahn; eller ock kokas däruti grynwålling, hwilken på båda sätten gjer en god

god och angenäm smak. Getost gjöres på lika sätt, och värderas af alla mer än Kostosten.

Att färga och leita med Inhemiska växter, däruti hafwa qwinfolken härstädes ock någon kunskap.

Byttelet, som säljas af Wästgötharna, därmed färgas mörkrödt, när det med urin eller lut kokas; Denna färg ser ut som en mörkaktig jord, med isprängde rödgliitrande fläckar.

Mjölbärs-ris färgar grådt, när godset däruti med alunwatten kokas; Desse blad, som ock nya humle-gölar nytja afwen bönderna i Tobak.

Blåbär gifwer en blåaktig färg, när de med watten kokas, sedan godset förut är betat; men är ej beständig.

Swart, därtill tilredes färg-ämnet af Ahl- och Ekerbarck, samt Tjår-watten; Fiske-bragder få häraf ej allenast en beständig färg, utan ock mera styrka, än förut.

Klåde-drågter är här, som på många andra ställen i Riket, öfwer bondens höfwa, något öfwerfödig, dock icke så fädelig, som den fordomtima war, då de ifrån Engeland och Leutz, för åren 1542, afhämtade Klåden samt brukade enskilda Wårjor, och påckade mycket på Högfåtet. (d) Helgedags-plagget består efter modet, nu af röda, gröna eller blå klådes- och walmare-räckar, tiortlar och tröjor, samt samsk-tröjor, med messings knappar uti.

Tapperhet uti fält, trohet mot Öfwerbeten, hörsamhet emot Förmån, Högaktning emot Lärare, wälwillighet emot Grannar, och tjenstaktighet emot Resande, samt idoghet i arbete; De hafwa för öfrigit, ämte allwarsamhet, som med gladhynta later är blandad, ifrån äldre tider tillbaka gjordt, så Småländska Nation i gemen, som i synnerhet denna Ortens Inbyggare, af alla älskade och berömmwärda.

3 mat och dryck, är almogen här nog sunna och renlig; de spisa fem gånger om dagen, och hafwa målt beständigt jemte Kött, Fläsk, Smör och Ost, alltid rent Råg- eller ock, Råg med Korn blandat bröd.

Äf sur-äplen tilreder Landtmannen sig en hwardags spis, på det sättet, at de kokas med watten och mjölk til wälling eller gröt. I anseende til den myckenhet wild-äpelt här i neigden finnes, så tyckes at af dem borde både tilredas Cider, som ock, kunde den suraste och sämsta fruchten nyttjas til Winättile-brygd.

Drycken är, Öhl om Högtider; Björklaka, Enebårs-dricka och Ost-wassa brukas här mera, än annorstädes i Riket om Sommareu. Äf Enebår koka ock Bönderna härstädes Sirap, hwilket de blanda i drickat, til Kalkfål; Sånke-bir och Swagdricka, är drycken om wintren.

Sånke-bir består af malt, sur-äplen, och lämningar af wällingar, hwilka uti et trädkar slås ihop til en massa, hwilket sedan det jäst och surnat, precipiterar eller sätter sig det tjocka grumlet på botnen, och det öfriga klara, utgör en ej wangenäm winsur dryck.

Med saften af Gallon färgar bonden sit brännwin, som ock bruka några dertill sönderstötte Hågebår, hwaraf brännwinet ei allenast får en wacker röd färg, utan ock får smak af Persiker, om Hågebårs kärnorna warit mogne, och blifwit väl sönderstötte.

Swänska Språket finnes här til sin renhet så wäl förwarat, som i någon annan Sveriges Province: I anseende til dialekten och några wissa Landskaps ord, är det dock något skilt ifrån de andre Landsorterne. Jag wil här lämna en liten förteckning på dylika Landskaps ord, emedan det torde gifwa nogare anledning til granskning för dem, som winlägga sig om vårt Språks rykt, och hwilka göra samlingar at öka des ordrikhet.

Boja, (det är: Håbår. (pag. 24.)	Karpa det är: Glamma.
Drög, Drös,	Stierf
Wesläde.	Stenröse.
Fälla,	Wase
Swedjeland.	En med granris gjord
Flattungar	skilling i sidn. "
Gjdl	Knappe
Hammel	Luen
Hosa	Wader, Wose,
Krafa	Kärr.
Kufw	Stinka
Läm	Städel
Neck	Welaune
Sim	Yoa *
	Högt roya.
	Et rep 8 a 10 fam.
	nars längd.
	Hör
	Orne
	Fldt
	Hämma
	Hjerse-harka,
	Naka, hwarmed fåres
	gjöres i åkren.
	Före
	Feta Tallrötter.
Floris	Lof under höfsåta.
Plockor	My. frammad ost.
Strogård	En not utan kil eller
	kalf 6 alnars djup.
Fiste	Fern fäbia.
Fot	Fång A.

(a) Et Archiat. och Ridder, von Linnés Skånska Resa, pag. 30. 31.
 (b) Bestyrkes af de bref, som Assessoren Herr Joh. Rothman genom cor-
 responderande med min Herr Præsides öfwerlämnat. (c) Wetenskaps
 Acad. Handling för 1742 pag. 135 och år 1745 pag. 197. (d) Celsi,
 Hist. Gustav. pag. 227. Tom. 2.

* Tyckes hafwa sit ursprung af det Finska ordet Puhu, d. å. Lata.

§. 12.

Om Gårder til Gården och dess
 Producter.

Gården har på sina Ågor 15 Dagswerks torp upodlade;
 hwilka hwarje wecka utgjöra 24 dagswerken, och äfwen ibland
 flere, när så påfordras. Förutan desse åro ock 8 stycken Hant-
 werks, torp, hwilka bebos af Gårdsens Hantwerkare, såsom
 Trågårdsmästare, Skomakare, Sadelmakare,
 och Smed, med flere, hwilka för nödig handräkning wid
 Gården, jämte lönen så ock fritt kosthåll under påstående ar-
 bete därstädes.

Alla Dagsverken, som til Gårdens widmakthållande, utgifres, äro så wäl Godsets bönder, som torpare skyldige at med Hästar och Karlar utgöra, som ock andra uddige resor och skufffärder, förutan årlig skatt för sine hemman.

Utaf rörliga Mechaniska wärk, som aflämnas Gården någon aflastning, så är först en stamp- och möls- eller Siktqwarr, hwilka äro uti lilla ån upbygde. För stampen erläges årligt arende af en Fabriquer i Wexjö.

I större grenen af Helge-Å finnas äfwen 4 stycken Hjul-Qwarrnar under et tak, som af ålder warit i stånd, och betat Orsle, hwilka gå med 2 alnars fall. De äro för 10 å 12 år tillbaka ånyo upbygde, och ganska indräktiga, emedan största delen af Wexjö Stads inwånare, och ifrån flere Solnar såd förslas dit, at malas för tull. Anmärkt är, at tullen förutan malt-penningar bestiger sig af dem til 140 å 150 Tunnor om året.

En Säg-Qwarrn med et blad drifwes i samma Ström, och winnes årligen 130 å 140 tolsier Bräder och Plankor i arrende för denna Säg.

Producter af ssefwa Gården, som til salu kunna lemnas, bestå af något Spannemål, Plankor, Bräder, Tobakblader, Ull, Ål, något Fiålfisk och åtskilliga Trågårders saker.

G. N. N.

ERRATA:

Pag. 6. lin. 8. står: CARL IX läs: CARL XI.

Pag. 42. i slutet står: Boja, läs: Boja.

